

Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացե՛ք.

2586

ՐԱԳԻԻ 26 ԿՈՄՄՈՒՆԱՐ-ԸՆԿԵՐՆԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կոմ
418

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ԲԱՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Յեղարան՝ Կենտրոն, Հայկական Գործարարական, Սրբույթ, Արժեքների ֆ.տ. 2

Типография Центрального Армянского Комиссариата. Москва, Армянск. п. 2

համ
814

26 ԿՈՄՄՈՒՆԱՐՆԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ...

Մի տարի առաջ գնդակահարւել են մեր 26 բնկերները, Կովկասեան պրոլետարիատի 26 լաւագոյն պարագլուխները...

Անգլիական իմպերիալիստները՝ ժամանակակից եւրոպական «քաղաքակրթութեան» ալի միշտ գոռոզ ներկայացուցիչները չեն վստահացել պարզորոշ կռւել յեզափոխութեան դէմ: Նրանք չեն համարձակւել բացարձակ կերպով դատապարտել մեր բնկերներին: Գծուծ և թմարդի աւաղակների նման նրանց համհարգները խուժել են բանտ, և այդտեղից հանել են Բաղւա 26 կոմիսարներին՝ իբր թէ Մէշեգ ուղարկելու համար...

Անգլիական ստոր դահիճներին յայտնի էր, որ ամենայն մի բացորոշ բէպրէնթիա բանտարկւածների նկատմամբ կարող է որոշ անբաւականութիւն առաջ բերել ոչ միայն Տուրքեստանի և Անդրկովկասի բանւորութեան մէջ, այլև անգլիական պրոլետարիատի շրջաններում:

Միւս կողմից անգլիացիներին յայտնի էր և այն, որ ոչ մի դատարան չի կարող նոյնիսկ բուրժուական օրէնսդրութեան մէջ գտնել որեւէ իրաւական հիմունք 26 կոմիսարների դատապարտութեան համար:

Եւ ահա զգալով այդ բոլորը, բրիտանական իմպերիա-
լիստները Կովկասեան լեղափոխութիւնը զլրատելու նպատ-
կով որոշում են սպանել այդ լեղափոխութեան տմենախիզախ
և ուժեղ պարագլուխներին:

Ու այդ որոշումը կատարւում է:

Կէս-դիշերին, զաղտազողի բռնտ են մտնում «մեծ» և
միշտ «վեհանձն» Սլլիօնի օտոր սպասաւորներն ու դուքս
են Կանում այդտեղից իրենց ձեռքն ընկած 26 անգէն աս-
պետներին...

Եւ ապա նետելով վազօն ուղղւում են դէպի Կեռաւոր
մի վայր, դէպի խուլ մի անկիւն:

Նարկաւոր էր սպանութիւնը կատարել Կեռաւ, ամենից
Կեռաւ—որպէսզի ոչ ոք չկարողանար որևէ արատ նետել աւ-
զիւհան «կուլտուրաբեզերներին» վրայ:

Նարկաւոր էր ամեն ինչ ծածկել, որպէսզի բոլորը հա-
մօզեն, որ ոչ մի սպանութիւն չի կատարւել...

Եւ այդ բոլորը նկատի առնելով անզլիւայցիները կանգնե-
ցնում են անապատի միջով վաղող խորհրդաւոր մռայլ գնացքը
հէնց անապատի մէջ, միշտ դեղին և աւաղոտ դաշտերով
շրջապատւած մի խուլ դիւղի մօտ... Ու հէնց այդտեղ էլ
գնդակահարում են 26 կոմիսարներին, 26 անվախ և խիզախ
կոմսոներներին: Ու այդտեղ էլ, Տուրքեստանի աւաղոտ ալդ
դիւղի մօտ էլ թաղում են մեր ընկերներին...

* * *

Սլլադէս են վարւել նրանք, որոնք նոյնիսկ այսօր վստա-
հանում են բարբառել «կուլտուրայի» և մարդկութեան» մա-
սին...

Սլլադէս են դործել նրանք, որոնք յանուն եւրոպական

«քաղաքակրթութեան» բողոքել են Խորհրդային Հանրապետութեան դիկտատուրայի դէմ...

Երբ Ռուսաստանի բաներազիւղացիական կառավարութիւնը ժողովրդական հարստութիւնը թալանողներին՝ ստոր սպեկուլեանտներին զսպելու համար պատժել է դրանց — «կոլտուրական» Անգլիան իր պարտքն է համարել բարձրաձայն բողոքել Խորհրդային Իշխանութեան դէմ...

Երբ՝ բազմաթիւ դիշատիչներով, գէներալներով, ցարական ժանդարմներով և իմպերիալիստական զօրքերով շրջապատւած պրոլետարական Ռուսիան իր հակառակորդներին ապաւելելու նպատակով պատժել է դրանցից այն մի քանիսին, որոնք դէնքը ձեռքին ելել են ժողովրդական իշխանութեան դէմ, կապիտալիստական Անգլիան նոյնպէս բողոքել է յանուն «մարդկութեան»...

Սակայն ինքը, այդ կեղծաւոր, դժուծ և ստոր իմպերիալիստական պետութիւնը շարունակ օժանդակել է հակայեղափոխականներին, աւերել է ռուսական դիւղեր և քաղաքներ, բռնիք է երկաթուղիներ ու կամուրջներ և նպաստել է այն բռնադատչին, որի շնորհիւ լախոր տանջւում է համայն Ռուսիայի աշխատավորութիւնը...

Ինքը՝ այն պետութիւնը, որը համարձակւել և համարձակում է խրատներ կարդալ մեծամասնականներին, ձեռնարկել է ամենակեղատ և զղւելի քաղքաքակրթութեան դէմ...

Ու այդ քաղքերից ամենաստորն է եղել 26 կոմիսարներ զաղտնի սպանութիւնը:

Այդ սպանութիւնը պիտի մտնէ ալսուհեաւ կոմմունիզմի պատմութեան մէջ, որպէս նրա ամենացոյցուն և կարմիր էջերից մէկը...

Այդ սպանութիւնը պիտի լինեցնէ անգլիական իմպերիա-
լիզմի կեղծաւոր և երկդիմի քաղաքականութիւնից խաբւած-
ներին՝ որ գիշատիչ կապիտալիզմի օղակաւորները ամենեւին
չեն տարբերւում վալրենի, միապետական դեսպոտիզմի դա-
ժան ժանդարմներից...

ՍՈՑԻԱԼ-ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐՆ ԵՒ ԲԱԳԻՒ ԴԵՊՔԵՐԸ

1918 թ. սեպտեմբերի 20-ին, Տաւրքատանում՝ աւագատանապատներում ընկած մի խուլ դիւղի մօտ գնդակահարւել են Բագււի լեղափոխական պրօլետարիատի 26 ներկայացուցիչները: Այդ պրօլետարիատական խումբը կազմուած է աշխատողների կերպով և աշխատողների արտասովոր պայմաններում, որ գրաււել է նոյնիսկ Կովկասեան սօցիալ-դաւաճանների ուղարկութիւնը: Բագւում հրատարակւող էսէրական «Աշխատանքի Դրօշակ» թերթը տպւել է մի էսէրի դիտողութիւնները 26 կամուսնարների գնդակահարման մասին և իր կողմից շտապել է քրօղօքել» անգլիական իմպերիալիստների դէմ: Սակայն էսէրական այդ թերթը ոչինչ չի ասել այն մասին, որ այդ գնդակահարմանը կողմնակի կերպով նպաստել են հէնց էսէրական կուսակցութեան ներկայացուցիչները:

Յայտնի է, որ Բագւում խորհրդային իշխանութիւնը ընկել է շնորհիւ սօցիալ-դաւաճան հոսանքների՝ մենշեւիկական, էսէրական և դաշնակցական կուսակցութիւնների դաւաճանութեան: Այդ կուսակցութիւնները սկզբում յայտարարել են, որ խորհրդային իշխանութեան կողմնակիցներ են և այդպիսով կարողացել են գրաւել պրօլետարական լայն մասաների ուղարկութիւնը: Այդ կուսակցութիւնները շղթաւել են իրենց Կապիւղափոխական էսէրներ Խորհրդային լոգունդներով և կարողացել են այդպիսով ձախեր ստանալ Բանուրական և Ձինուրական Պատգամաւորների Խորհրդի մէջ:

Սակայն մտնելով խորհրդի մէջ նրանք հէնց այդտեղ, հիմնարկութիւնների մէջ կատարել են դաւաճանական դործ: Նրանք ոչ թէ ամրապնդել են խորհրդային հիմնարկութիւնները, այլ թուլացրել: Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ այն, որ դորքի մատակարարման դործը կենտրոնացած է հղել դրեթէ

բացառապէս սոցիալ-դաւաճանների ձեռքում: Եւ հէնց դրանք էլ լեցնելով ռազմա-մատակարարողական հիմնարկութիւնները դաւաճաններով՝ քայքայել են քաղաքացիական պատերազմի համար աչքառն կարևոր Ֆակտորը:

Միւս կողմից միեւնոյն հոսանքները կազմակերպել են հակադաւաճական ոգով Խորհրդի կարմիր զօրաբանակի օֆիցերական մասերը: Եւ հէնց այդ մասերի օգնութեամբ էլ նրանք քայքայել են մեր զօրաբանակի ընդդիմադրութեան ոյժը: Հայ դաշնակցականների յայտնի «հերոսը»՝ Համադասպը իր օֆիցէրների հետ միասին յետ է քարշել զօրամասերը ճիշտ այն պահուն, երբ անհրաժեշտ է կարելի էր քշել նահանջող հակառակորդին: Կարմիր զօրաբանակի տարրալուծումը սկսւում է մի կողմից շնորհիւ անկանոն բժշկական-սանիտարական կազմակերպութեան (որը, ինչպէս շեշտեցինք լանձնաբարւած էր սոցիալ-դաւաճաններին), իսկ միւս կողմից շնորհիւ հայկական համադասպեան զօրամասերի դաւաճանութեան:

Աւելի ևս կարևոր դեր են կատարել Բագրի սոցիալ-դաւաճանների աչք ընկերակիցները, որոնք գործել են Բագրից դուրս՝ Տփլիսում: Նրանք ոչ միայն չեն կուլել տաճկական իմպերիալիստների դէմ, այլև մեծազոյն չափով օժանդակել են բէգական հակադաւաճութեանը: Դաշնակցականների երկունքակալացուցիչները՝ պ.պ. Մ. Յաբութիւնեան և Մ. Արզումանեան նոյնիսկ իրենց պարտքն են համարել բարոյական աշակցութեամբ խրախուսել տաճկական իմպերիալիստներին:

Եւ այդպիսի ծանր և արտասովոր պայմաններում Բագրւոյ մեծամասնականները կարողացել են այնուամենայնիւ կազմակերպել ուժեղ կարմիր զօրաբանակ, որը իր սեփական ոյժերով կուլել է Բագրի խորհրդային իշխանութեան բոլոր հակառակորդների դէմ:

Սակայն խորհրդի մէջ գործող սոցիալ-դաւաճանները չեն դադարեցրել իրենց գաւադբական գործունէութիւնը: Նրանք օգտագործել են Բագրի բնակչութեան ստրսափը ու խորամանկ կերպով մէջադրել են բերել «անգլիացիներին» խնդիրը: Երբ Համադասպը յետ է նահանջել, ասպարէզի վրայ է դրւել

մի նոր խնդիր: Բոլոր սոցիալ-դաւաճանները միաբերան պաշապանել են այն միտքը, թէ անհրաժեշտ է անգլիական օգնութիւն: Նրանք բոլր են աւելին ևս: Դաշնակցականները ուղարկել են իրենց ագէնտներին Պարսկաստան և «հրաւիրել» են անգլիացիներին: Դաշնակցականների հետ միասին միենոյն գործելակերպն են վարել նաև էսէրներն ու մենշևիկները: Այդ ազիտացիան ունենում է որոշ հետևանք: Յոգնած և սոված զօրքերի համար Անգլիան շուրջէկան էր, որպէս մի նոր կառարկատիպ օգնական: Բոլոր զինւորներին թւում էր, թէ անգլիացիները կըսն իսկոյն և իրենց դիւթական ոյժերով ոչ միայն կը շարդեն տաճկական իմպերիալիստներին, այլև կատարելապէս կապահովեն քաղաքի կեանքը: Բոլոր բանւորներին թւում էր, թէ անգլիացիներից յետոյ Բագուն կազաուի ոչ միայն իր անկող թշնամիներից, այլև ահագին քանակութեամբ հաց և պարենաւորում փոխանայ: Բոլոր նաւաստիներին թւում էր, թէ անգլիացիները կազաուեն Բագուն, կը վարձատրեն հնչիւն ոսկիներով գործաւորներին և ապա յանձնելով քաղաքը «բանւորներին և նաւաստիներին» կհեռանան:

Եւ որւորում այդ պերսպեկտիւներով, խաբւած սոցիալ-դաւաճանների խոստումներէց նաւաստիների, զինւորների և բանւորների լայնագոյն տարրերը պահանջում են «հրաւիրել» այնքան «վհանձն» և բարեհազի անգլիացիներին:

Բանւորական և Զինւորական Պատդամաւորների Խորհրդի սոցիալ-դաւաճան կուսակցութիւնները խրախուսւած այդ բոլորից միանում են նաւաստիների ներկայացուցիչների հետ և ձայների մեծամասնութեամբ ընդունում են մի բանաձև, որի համաձայն անգլիացիների ներմուտքը ցանկալի և ընդունելի է համարւում: Իսկոյն, հէնց դրանից յետոյ հեռագիրներ են ուղարկւում էնգէլի ու Բագու են հրաւիրւում անգլիացիները...

Բագուի ամբողջ հակայեղափոխական բանակը ոտքի է կանգնում: Կազմակերպւում են նոր զօրամասեր... Եւ միաժա-

մանակ զինւորական նաւերը պատրաստում են իրենց Թնդա-նօթները մեծամասնականներին շարդելու համար...

Այդպիսի պարագաներում մնում էք միայն մի ելք—հրա-ժարել իշխանութիւնից: Այլևս ոչ մի ընդդիմադրութիւն հնարաւոր չէր, քանի որ ամբողջ բանւորութիւնը, զորամասերն և նաւաստիները կուրացած անդլիական համհարգների խոստումներից միայն Անգլիայից էին սպասում ամեն ինչ...

Բագլի Խորհրդային կառավարութիւնը հրաժարական է տալիս: Նա աւելորդ է համարում ապարդիւն արիւնհեղութիւնը, որովհետեւ կանխօրէն նախադրում է, որ ձոր քաղաքացիական պատերազմում պիտի լաղթանակեն վերջին հաշւում կամ սոցիալ-դաւաճանները կամ տանկական իմպերիալիստները: Սակայն այդ հրաժարականը ևս չի դիւրացնում Բագլի դրութիւնը:

Բագլում հաստատուում է նոր, հակաօկուպիսական մի կառավարութիւն, այսպէս կոչւած «Ժամանակաւոր Գործադիր Կոմիտէի և Ցենտրօկոսպիի» դիկտատուրան:

Ժամանակաւոր Գործադիր Կոմիտէին» մէջ մտնում էին էսէրները, մենշևիկները և դաշնակցականները, իսկ Ցենտրօկոսպիի անդամներն էին անգլօֆիլ նաւաստիները: Այդպիսով նոր «կառավարութիւնը» կազմւած էր բացառապէս անգլիական իմպերիալիստների կողմնակիցներից:

Ստանալով այդ կառավարութեան «հրաւերը» անգլիացիները շտապում են դէպի Բագլ ու ալգաղ նրանք գտնում են օրալիք ընդունելութիւն: Անգլիացիները լայտարարում են, որ նրանք եկել են բնակիչներին օգնելու և աղատագրելու նպատակով, որ նրանք ամենեին չեն միջամտի ներքին զործերին այլ կրաւականանան լոկ զորամասերի կազմակերպման գործով: Բագլի սոցիալ-դաւաճանների կողմից՝ Այոլլօն (մենշևիկ), Վելուէյը (էսէր) և Մելիք-Ելչեանցը (դաշնակցական) իրենց կողմից ոգևորւած հառեր են արտասանում ի պատիւ այնքան բարեհոգի անգլիացիների և խոստանում են ամեն կերպ օգնել և օժանդակել իրենց բարերար-

ներին... Դրանից յետոյ սկսւում է բարեբարների գործունէութիւնը:

Ամենից առաջ ձերբակալւում են մեր 26 ընկերները, Բազմի այն 26 կոմիտէները, որոնք անհրաժեշտ են համարւում մեկնել դէպի Խորհրդային Ռուսաստան: Մեր ընկերների տեսակէտով այլեւ աւելորդ է անհրաժեշտ էր մնալ անգլիական քաղաքում: Որպէս Խորհրդային իշխանութեան ծառայողներ նրանք չէին կարող իրենց ներկայութեամբ սքրաբորժել դաւաճանների լոնցա, որ քաղաքականութիւնը: Այդ պատճառով նրանք որոշում են հեռանալ բոլոր բոլշեւիկական դորամասերի հետ միասին...

Անգլիացիների համար դա այնքան էլ ցանկալի չէր: Անգլիացիները դիտէին, որ Բազմայ 26 կոմիտէների կէտը ներկայացնում է Կովկասեան պրոլետարիատի ղեկավար մարմինը: Նրանց համար պարզ էր, որ այդ մարմինը նոյնիսկ հեռանալով Բազմից կարող է յետագայում խմբել Կովկասեան մասսաները և բռնիքով անգլիացիների ոչմը: Եւ ահա հէնց դրա առաջն առնելու համար անգլիացիները որոշում են ձերբակալել մեծամասնականների ղեկավարներին: Այդ որոշումը կատարւում են Բազմի սոցիալ-դաւաճանները՝ մենշևիկական-էսերական և դաշնակցական կուսակցութիւնները...

Դրանից յետոյ սկսւում է քաղաքի «պաշտպանութեան» գործը: Առաջնահարար Բազմայ սոցիալ-դաւաճաններից կազմւած Ֆիկալու խորհուրդը յետ է բաշխում: Քաղաքի միակ աւրակալները դառնում են անգլիացիները: Սակայն ո՛չ դրանք և ո՛չ էլ դրանց սպասաւորող սոցիալ-դաւաճանները չեն կարողանում պաշտպանել Բազմը:

Քաղաքի գրութիւնը դառնում է օրըստօրէ աւելի և աւելի ծանր... Անգլիացիների հասցրած ռազմական օդանութիւնը լինում է չափազանց աննշան: Օտարերկրեայ բարեբարներից յետոյ պարենաւորման մուտքը գրեթէ դադարւում է: Աւելի ևս ծանրանում է քաղաքի կացութիւնը շնորհիւ Բազմի շրջակայ գիւղացիների յարձակումների: Ափշերօնեան գիւղացիները թէև անբաւական էին Բազմի Խորհրդային իշ-

խանութեան տնտեսական քաղաքականութիւնից այնուամենայնիւ չէին վստահանում ելնել բանւորա-գիւղացիական իշխանութեան դէմ: Իսկ այժմ, խորհրդային կառավարութեան տապալումից չետոյ բոլոր այդ գիւղերը բացարձակ կերպով արշաւանք են սկսում Բաղւի դէմ: Սոցիալ-դաւանանների պաշտօնական օրգանը հաղորդում է, որ Բաղւի ճգնաժամը արագացրել են հէնց այդ գիւղերը: Այսպէս թէ այնպէս Բաղուն չի կարողանում դիմանալ և ընկնում է:

Դրանից չետոյ անգլիացիները, իհարկէ, շտապում են փախչել—իսկ քաղաքում մնացած խաղաղ ազգաբնակչութիւնը զոհ է դառնում արիւնհարբու վտանկներին: Երեք օր ու գիշեր քաղցած և զազաղած տանկա-թիւրքական կատաղած բանդաները պտտում են քաղաքում, կոտորում բոլորին, աւերում և թալանում ամեն ինչ: Բաղւում տրագիքական այդ օրերի ընթացքում զոհւում է 20,000-ից աւելի ժողովուրդ... Պէտք է նկատել այստեղ այն, որ իր ժամանակ խորհրդային իշխանութեան հրահանգի համաձայն քաղաքի խաղաղ ազգաբնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնը պատրաստւում էր նաւերի վրայ հեռանալ քաղաքից: Խորհրդային իշխանութիւնը այդ խաղաղ բնակչութեան էվակուացիայի համար ձեռնարկել և կազմակերպել էր օրոշ միջոցներ...

Անգլիացիների դալուց չետոյ բոլոր այդ ժողովուրդը՝ շրջած սօցիալ դաւանանների խոստումներից նորից քաղաք է մտնում և առանց տարակուսանքների մտնում է Բաղւում ապաւինելով անգլիացիներին: Սակայն «Էւրոպացի» այդ ազատարարները վճռական բռնէին թողնում են քաղաքը և բնակչութիւնը իր միամտութեան և անգլիասիրութեան շնորհիւ ահագին զոհեր է տալիս: Այդպիսով Բաղւի ազատարարները ոչ միայն չեն ազատում քաղաքը, այլ աւելի ևս ծանր կացութիւն են ստեղծում քաղաքի բազմահազար բնակչութեան համար: Չնայած դրան այդ միևնույն «բարեբաւները» կարճ ժամանակից չետոյ նորից քաղաք են մտնում և նորից ամբարտաւան կերպով հանդէս են դալիս, քրպէս հովկաօեան ժողովուրդների հովանաւորողներ:

Այս անգամ արդէն նրանք առանց վարանութների պնատում են իրենց դիմախները և ամենացինիկ կերպով վերահաստատում են բռնակալական կարգերը:

Բազում հաստատում է հողատերերի և կալաձառութների բացարձակ դիկտատուրա: Այնքան ծանր կացութիւն է ստեղծւում այդտեղ, որ նոյնիսկ անդլիացիներին հրաւիրող էսէրներն և ձենշէիկները հնաբաւոր են համարում բողոքել օտարերկրեալ «բարերարների» արտասովոր կարգադրութիւնների դէմ:

Բազմի պրոլետարիատը ճանաչելով անդլիացիներին արթնանում է վերջնականապէս: Եւ այսօր նա իր ճնշող մեծամասնութեամբ եկել է այն վճռական համոզման, որ միմիայն խորհրդային իշխանութիւնն է կարող բարելաւել ժողովրդական մասսաների կացութիւնը և իրական կարգ ու կանոն հաստատել համայն: Մնդրկովկասում:

* * *

Փախչելով Բազմից անդլիացիները չեն մոռանում Բազմի մեծամասնականներին: Մի կեղտոտ և ստոր դաւաճանի ցուցմունքով նրանք նորից իրենց ձեռքն են ճանկում 26 կոմիսարներին և այս անգամ արդէն բռնադատում են այն Կրասնովոդսկում, ուր տիրում էին դարձեալ սոցիալ-դաւաճանները: Եւ հէնց դրանց համաձայնութեամբ էլ նրանք յետադաշում դուրս են հանում բանալից մեր ընկերներին և նստարում են այն դադանի խորագործութիւնը, որի մանրամասնութիւնների հետ կարող է ծանօթանալ ընթերցողը ժողովածուի մէջ տպւած գովումէնտներէից:

Մեզ համար մի բան ափներեւ է: Այդ ամէն է, որ թէ, խորհրդային իշխանութեան անկմանը, թէ՛ անդլիացիների ներմուտքին և Բազմի այնքան սղաղիքական դէպքերին և թէ՛ մանաւանդ մեր ընկերների՝ Կովկասեան պրոլետարիատի լաւագոյն ներկայացուցիչների զնդահանարմանը նպաստել են ամենից առաջ սոցիալ-դաւաճան կուսակցութիւնները իրենց ստոր և երկդիմի քաղաքականութեամբ: Այսօր մանաւանդ

դա աւելի քան ակնյայտնի է: Այդ պիտի լիշեն բոլոր Կով-
կասեան Բանւորները: Այդ պիտի լիշեն մանաւանդ նրանք,
որոնք մինչև այժմ ընթացել են անգիտակցաբար այն ուղիով,
որը Կովկասի համար ստեղծել է այնքան ծանր և տրագիքա-
կան կացութիւն:

Դրան
418

Ա. ԿԱՐԻՆԵԱՆ

ԲԱԳՈՒՆ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

(304.)

2m4

418